

H 310 Svampar^{1,2}

Sven Erik Mattsson

Inledning

Denna artikel redogör för resultatet av ett antal års samlande och studier av H 310 Svampar som väl bör få speciell uppmärksamhet i höst eftersom Posten ger ut ett nytt häfte med svampmotiv den 23 augusti 1996.

H310 är ett billigt häfte. Man kan få häften med kn eller RT för 10-15 kr. Så billiga häften kan man inte köpa på Posten idag. Så artikeln vill också peka på att även ett billigt häfte som H 310 bör kunna tilltala flera typer av samlare.

En klassisk filatelist är intresserad av att plåta och studera tryckupplagor och nyanser. Före ordföranden i Sveriges Filatelist Förbund, SFF, Gunnar Dahlvig skrev i sin krönika ”Ordföranden har ordet” i SFF Filatelisten nr 1, 1996, sid 28:

”Nya frimärken, tryckta med näst intill perfekt teknik, är ur filatelistisk synpunkt urtråkiga. De stort sett enda varianterna som förekommer, utgörs av makulatur, som på något sätt slunkit ut ur tryckerierna. Och som saluförs till fantasipriser.

Alla häftessamlare vet att detta inte är sant. Man måste inte samla Skilling banco frimärken eller andra 1800-tals frimärken för att kunna studera tryckupplagor. H 310 är ett bra exempel på detta. Trots att alla inlagor tryckts i en följd utan avbrott för att trycka andra märken så går det bra att klassificera häftena till olika tryckserier. En häftessamlare har flera fördelar. Det finns marginaltecken, varav kn är det viktigaste. Ett häfte omfattar en större tryckyta än ett enkelt frimärke, så möjligheterna till att finna skador är större. Omslagen kan ge mycket ledning. Variationen kan vara stor, eftersom Posten har låga kvalitetskrav på dem.

H 310 har dubbelpräglingar och cylinderskador som bör vara av intresse för variantsamlare. Artikeln visar också på hur samlare av RT kan hitta nya och mer filatelistiska infallsvinklar till det mer kuriosabetonade samlandet av RT + cyls. Ett häfte H 310 med RT + cyls har bara något mer informationsvärde än ett häfte med endast RT eftersom cyls inte behövs för att kunna skilja på olika tryckcylindrar. Ett häfte med RT + kn har mer informationsvärde eftersom man kan koppla ihop typ av RT med tryckserierna.

Färgkort

Postverkets frimärkstryckeri för något som de kallar *färgkort* för att notera färggång. På tryckpressen finns ett cylinderräkneverk som räknar antalet varv som tryckcylindern roterat. För en tryckserie, TS, noteras startvärde och slutvärde. Skillnaden mellan ”Till nr” och ”Från nr” ger ”Summa”, som är antalet varv som tryckcylindern roterat. Ett färgkort har förts för vardera cylindern. Denna information finns sammanställd i tabell 1.

¹ Publicerad i Häftessamlaren, Nummer 4 (76), dec 1996.

² 2012-12-19 Reviderat artikeln, speciellt med avseende på funna kn.

2016-02-19 Nya kn för TS 3; vid 35-tusen finns både A- och B-omslag

2017-02-19 Nya kn för TS 3

Tabell 1: Sammanställning av information från färgkortet för H 310.

TS	Datum	Cyl nr	Cylinderräkneverk			Antal inlagor	Antal räkneverks-kn
			Från nr	Till nr	Summa		
1	780711	248	700 600	739 200	38 600	463 200	46 320
2	780719	250	739 200	787 800	48 600	583 200	58 320
3	780728	248	787 800	829 200	41 400	496 800	49 680
4	780807	250	829 200	882 000	30 700	633 600	63 360
5	780817	248	882 000				

Utgivningsdag var 781007. Det framgår att inlagorna till H 310 har trycks i en följd. Det var besvärligt att ställa om tryckpressen till denna speciella tryckning. De två cylindrarna har använts omväxlande så att man säga att finns fem tryckserier, TS. För den femte tryckserien har inte färgkortet blivit helt ifyllt. Studier av kn visar att det är den cylinder vi betecknar med Cyl I är den som använts först och att det har tryckts en femte serie. Se vidare tabell 2. I den näst sista kolumnen i tabell 1 har antal tryckta inlagor räknats ut genom att multiplicera antal cylindervarv med 12 eftersom det är 12 inlagor per varv. Sista kolumnen visar hur många kn det motsvarar., då det trycktes ett kn på var tionde inlaga.

Inlagor

Utformningen och tillverkningen av H 310 är som bekant speciell. En beskrivning finn till exempel i Atlas Handbok över svenska maskintillverkade häften. Vi bör speciell observera att frimärksbana är halverad så att en häftesinlaga upptar hela frimärksbanans bredd. Därför finns cyls och kn i alla 50-buntar.

Atlas Handbok och Facit Special beskriver hur man skiljer på Cyl I och II. En alternativ metod beskrivs i Häftessamlaren nr 1, 1994, sid 13.

I allmänhet är regm gröna, men de kan även ha andra kulörer. Detta gäller speciellt för Cyl II i tryckserie 2, där mörkgröna eller olivgröna regm är vanligt. Vid 66-68-tusen finns det mycket mörka regm i grå och bruna nyanser.

Det finns en del dubbelpräglingar. De syns tydligast i svamparnas namn i den övre raden. På Stolt fjällskivling från Cyl I finns en tydlig dubbelprägling med en liten förskjutning snett uppåt. Man kan i litteraturen läsa att dubbelpräglingar kan användas som kännetecken. Jag har inte lyckats hitta någon som verkligen gjort det. Leif Andersson (Mijas Costa, Spanien), som är en erfaren variant samlare som skrev om H84 i förra numret av Häftessamlaren, har tittat på cylindervarv av H310. Hans slutsats var att variationerna i dubbelpräglingarna är för små för att kunna skilja inlagor åt.

Det finns en annan möjlighet att skilja inlagorna åt. Under tryckningens gång har det blivit cylinderskador som visar sig som gröna eller röda punkter på KR eller IR. Skador finns beskrivna i figur 1 och 2. Inlagorna har numererats så att inlagan med cyls 1 är inlaga 1 och inlaga med cyls 2 är inlaga 7. Endast inlagor som förekommer med kn, dvs. inlagor med jämnt nummer, har studerats.

Skada	Position		Färg	Upp kommer i TS: kn-intervall
I:2a	KR	Fjällskivling, 7 mm höger om första "A" i "SLANIA"	grön/röd	3: 01123–03373
I:4a	IR	Övre regm, 4.8 mm under	grön/röd	3: 32214–33156
I:6a	IR	Kantarell, 2 mm över, 4.5 mm vänster om "1.15"	grön	3: 40547–41093
I:8a	IR	Övre regm, 2 mm under, 6.7 mm höger	grön	3: 20950–22846
I:8b	IR	Nedre regm, 7.3 mm över, 1 mm höger	grön	3: 35146–36844
I:10a	KR	Fjällskivling, 4.9 mm höger om spetsen på klöverbladet längst till höger	grön	3: 35157–37431

Figur 1: Cylinderskador på underdelen av Cyl I

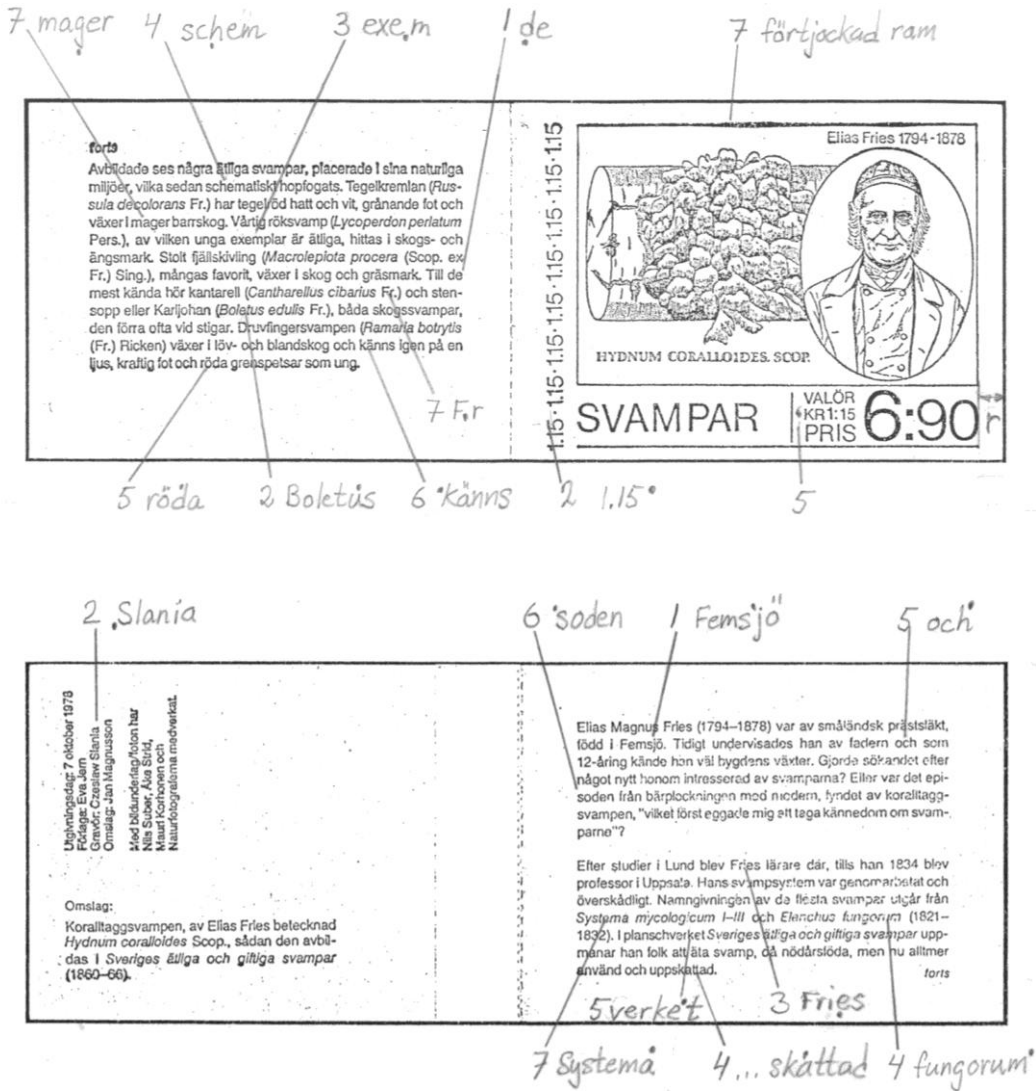
Skada		Position	Färg	Upp kommer i TS: kn-intervall
II:2a	KR	Druvfingersvamp, 3-4 mm höger	grön/röd	4: 61051–61753
II:2b	IR	Kantarell, 5-6 mm vänster om "1.15"	grön	4: 62455–63823
II:4a	KR	Fjällskivling, 5-6 mm höger om hatten	grön	4: 62784–63822
II:6a	KR	Druvfingersvamp, 4 mm under och 5 mm höger om sista "E" i "Sverige"	grön/röd	4: 59903–60989
II:6b	KR	Druvfingersvamp, 11 mm höger	röd	4: 62117–63821
II:6c	IR	Övre regm, 3-4 mm under, 11 mm höger	grön	4: 62117–63821
II:8a	IR	Övre regm, 2-3 mm under, 4 mm höger	brun	2: 41738–42962
II:8b	IR	Övre regm, 4.0 mm under, 3.5 mm höger	grön	2: 41738–42962
II:8c	KR	Fjällskivling, 2 mm under, 5 mm höger om gräskant	grön/röd	4: 61426–66412
II:10a	KR	Druvfingersvamp, 5-6 mm höger om första "A" i "SLANIA"	grön	4: 59619–60987
II:10b	KR	Fjällskivling, 3-4 mm höger om sista "A" i "SLANIA"	grön/röd	4: 62157–63555
II:12a		Fjällskivling, 0.3 mm över gräskant och 1.1 mm från högerkant	grön	4: 61082–62288

Figur 2: Cylinderskador på underdelen av Cyl II

Omslag

Atlas Handbok och Facit Special beskriver omslagstyperna H 310A, H 310B och H 310C. En uppsättning av omslagsklichéer har använts. Deras kännetecken beskrivs i figur 3. Klichétyp är alltid 1~1, så ytterkliché 1 sitter alltid tillsammans med innerkliché 1 etc. Klichéerna har alltså inte förskjutits någon gång.

Tryckets läge i sidled har förskjutits åt höger under tillverkningens gång. Vi anger tryckets sidoläge på sid I som bredden, r, på marginalen mellan den tryckta ramen runt bilderna och omslagets högra kant. Se figur 2. Måttet r är användbart vid bestämning av tryckserie.

Figur 3: Kännetecken för omslagsklichéerna.

Tryckserier

I tabell 2 finns en jämförelse mellan funna kn och färgkortet.

Tabell 2: Jämförelse mellan färgkort och funna kn.

TS	Cyl	Kn	Antal kn	Antal räkneverks-kn
1	I	82120–00000–34301	52 181	46 320
2	II	35661–00000–00457	64 796	58 320
3	I	00660–55900	55 240	49 680
4	II	58241–00000–32515	74 274	63 360
5	I	34159–51308	17 141	

Antalet kn brukar vara lite större än tryckta inlagor eftersom vid start eller rullbyte kan papper matas fram utan att tryckcylindern går, men pappret får ändå kontrollnummer tryckt. Ett tecken på detta är att det finns andra häften med kn men med otryckt inlaga på marknaden.

Tabell 3: Kännetecknen för tryckserierna.

TS	Cyl	Omslag	r [mm]	Lägsta	Rest för inlaga					
					2	4	6	8	10	12
1	I	A B	6-7	82120–00000–34301	3→5	2→4	1→3	0→2	5→1	4→0
2	II	A B	4-7	35661–00000–00457	5→1	4→0	3→5	2→4	1→3	3→5
3	I	A B	4-5	00660–55900	1	0	5	4	3	2
4	II	A C	4-5	58241–00000–32515	1→3	0→2	5→1	4→0	3→5	2→4
5	I	C	4-5	34159–51308	3	2	1	0	5	4

Av tabell 3 framgår att det är lätt att sortera H 310I i tryckserier:

1. Alla H 310AI och H 310BI med r=6-7 tillhör TS 1.
2. Alla H 310AI och H 310BI med r=4-5 tillhör TS 3.
3. Alla H 310CI tillhör TS 5.

Det är lite svårare med H 310II:

1. Alla H 310AII med r=6-7 och alla H 310BII tillhör TS2.
2. Alla H 310CII tillhör TS 4.
3. Alla H 310AII från TS 4 har r=4-5, men det finns också H 310AII från TS 2 vid 92–00-tusen med r=4-5. I detta intervall har häften med kn från TS 4 cylinderskador så att inlagan kan identifieras. Om du har ett häfte med H 310AII med kn så försök identifiera inlagan med hjälp av figur 1, beräkna rest och använd tabell 4 för bekräftelse eller uteslutning.

Kända kn-tusental

Alla kända kn är hela och i blockstil. Kn ligger 2-3 mm från frimärksbild och i sidled är positionen normalt 000.00 men kn är i sällsyntare fall helt mitt placerat. Tänk om positionen för hela kn varit lika viktigt som för delade kn, då hade dessa kn varit avsevärt dyrare.

I tabell 3 anges resterna för de olika inlagorna. Dessa har använts för att verifiera r-måtten. Inga kombinationer med cyls har hittats, utan kn förekommer endast på inlagor med jämna nummer. Inlagorna från TS 1 saknar kända skador, så de kan inte identifieras. Efter mycket letande har jag hittat en intakt 50-bunt från TS med kn 82712–82717. Dessa häften från det första tusentalet ger de

rester som anges i tabell 4 för TS. De passar bra in i sammanhanget; det har inte varit några hopp i kn från TS1-5.

I förteckningen nedan över kända kn-tusental så är avståndet mellan kända kn i ett intervall högst 600 kn dvs 6000 häften. Sannolikheten för att det skall finnas en annan variant i intervallet är alltså liten. Men man vet aldrig riktigt säkert. Det kan ha hänt något under inhäftningen. Klichéerna kan gå sönder. Rullen med omslagspapper tar slut och måste bytas. Kapaciteten hos 3:e och 4:e häftesmaskinerna var 60-80 000 häften per dag.

TS 1

BI	r=6-7	82-85, 86, 87, 90, 91-93, 94, 96, 97-99, 01-06
----	-------	--

AI	r=6-7	11-12, 14, 15		21-23		24-25		28		33	
BI	r=6-7		17-19, 20		23-24		26		29, 30-33		33-34

TS 2

AII	r=6-7		38-39		41-43		44-45		48-49		50-51
BII	r=6-7	35, 37-38		39-40		43-44		45-46		49-50	

AII	r=6-7		53-55		55		57		58-60, 62, 63, 64, 65-69, 70-73	
BII	r=6-7	51-53		55		56-57		57-58		74

AII	r=6-7	74-90, 91-92		93		98-99	
AII	r=4-5		92-93		93-98		99-00

TS 3

AI	r=4-5	01-03		04-05		06-07		09-10		13-16, 17	
BI	r=4-5		03		05-06		07-09		10-13		17-23, 24-26

AI	r=4-5	26-27		29		31-32		35		36-37		38-43
BI	r=4-5		27-29		30-31		33-35		36		37	

AI	r=4-5		44-45
BI	r=4-5	43-44	

TS 4

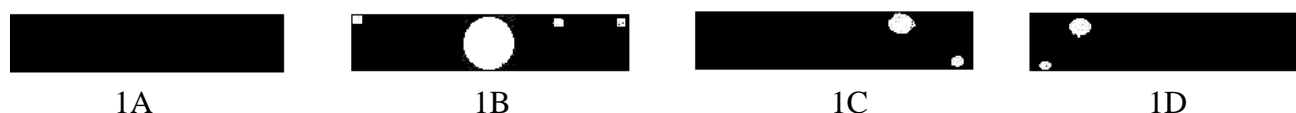
AII	r=4-5	58-59, 60-64, 66-74, 75-10		11-16	
CII	r=4-5		10-11		17-22, 23-24, 25-28, 29-31, 32

TS 5

CI	r=4-5	34, 35-37, 41-42, 43, 44-47, 48-51
----	-------	------------------------------------

Ryggtryck

Ryggtrycken är 8×2 och av typ 1. Idealt skall RT vara en svart rektangel, men många RT uppvisar skador. För H 310 har jag hittat 4 olika typer. Se figur 4. Typ 1A är helt svart rektangel, medan de andra typerna har fläckar eller hål, där den svarta färgen saknas.

Figur 4: Varianter av RT på H 310.

Det har visat sig att de olika typerna uppträder mycket regelbundet. Se tabell 4. Alex Carlsson har studerat svarta RT 8×2 av typ 1 på andra häften och hittat ett tjugotal varianter. Man kan också i tabell 4 se att alla 6 huvudtyperna finns med RT + kn. Ovanligast är H 310CI med RT + kn.

Tabell 4: Förekomst av olika RT.

TS	Cyl	RT		RT + kn		
		typ	e	H310A	H310B	H310C
1	I	1A	32-33	87	94, 01-04, 18-19	
		1B	26-27			
2	II	1B	27	42, 48, 55, 65, 80, 82-83	43, 52, 55, 58	
		1C	26-30			
3	I	1C	27-30	04, 42, 53-54	19-20, 24-25, 34	
4	II	1C	28-30	63, 83-86, 96-97, 00		17, 23-25
		1A	24-25			
		1D	25-27			
5	I	1D	24-27			34

Efterskrift

Alex Carlsson, Per-Olof Persson och Eric Kurdla har kompletterat uppgifterna över kända kn. Det var Per-Olof Persson som upptäckte r-måttet. Jag hade tidigare svart att skilja på TS 1 och TS 3. Jag hade funnit att i TS 1 fram till kn 25-tusen så är kn jämngråa, men sedan är de till och med TS 4 betydligt ljusare i överkanten. I TS 5 är kn åter jämnare och mörkare grå.

Jag är mycket intresserad av kommentarer. Speciellt vill jag veta om någon har häften som strider mot mina iakttagelser. Rapporter om nya kn-tusental är välkomna. Kontakta Sven Erik Mattsson, Uardavägen 8A, 224 71 Lund, tel 046-12 75 64 (bostad), E-post SvenErik.Mattsson@3ds.com